

ELEKTRON TIJORATDA TADBIRKORLARNING HUQUQLRINI HIMOYA QILISHDA FUQAROLIK HUQUQIY USULLARINI QO'LLASH

Razzaqova E'zoza Yusup qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti birinchi bosqich tayanch doktoranti

razzaqovaezoza22@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15686780>

Annotatsiya: ushbu tezisdan fuqarolik huquqiy usullarini qo'llash majburiyatlar huquqida qanchalik katta o'ringa egaligi va ularni tadbirkorlarning huquqlarini qo'lolashda tutgan o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: fuqarolik huquqiy usullari, raqamli bozorlar, tadbirkorlik subyektlari, shartnomaviy munosabatlar.

ПРИМЕНЕНИЕ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ МЕТОДОВ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ В СФЕРЕ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ

Раззакова Эзоза Юсуп кизи

Базовый докторант Ташкентского государственного юридического университета

razzaqovaezoza22@gmail.com

Аннотация: В диссертации рассматривается значение гражданско-правовых методов в обязательственном праве и их роль в обеспечении прав предпринимателей.

Ключевые слова: гражданско-правовые методы, цифровые рынки, хозяйствующие субъекты, договорные отношения.

APPLICATION OF CIVIL LAW METHODS IN PROTECTING THE RIGHTS OF ENTREPRENEURS IN ELECTRONIC COMMERCE

Razzaqova E'zoza Yusup kizi

First-cycle doctoral student at Tashkent State of University Law

razzaqovaezoza22@gmail.com

Abstract: This thesis discusses the importance of civil law methods in the law of obligations and their role in enforcing the rights of entrepreneurs.

Keywords: civil law methods, digital markets, business entities, contractual relations.

Zamon shiddat bilan rivojlanib borar ekan, tadbirkorlik ham unga monand tarzda qo'sib boradi. Onlayn makonda savdo-sotiq va elektron tijorat hayotimizning ajralmas qismiga aylanmoqda. Har qanday yangilanish va o'zgarish bor joyda huquqlarni himoya qilishga albatta ehtiyoj mavjud bo'ladi. Aynan raqamli bozorlarda ham iste'molchilar bilan bir vaqtda tadbirkorlarning ham huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadbirkorlarning huquqlarini himoya qilish esa avvalo Konstitutsiyadan boshlanadi, konstitutsiyaning 65-moddasi ham mavzu dolzarbligini yaqqol misoli. Fuqarolar farovonligini oshirishga qaratilgan O'zbekiston iqtisodiyotining negizini xilma-xil shakllardagi mulk tashkil etadi. Davlat bozor munosabatlarini rivojlantirish va halol raqobat uchun shart-sharoitlar yaratadi, iste'molchilarning huquqlari ustuvorligini hisobga olgan holda iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat qilish erkinligini kafolatlaydi.¹ Tadbirkorlar va iste'molchilar huquqlari

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 65-moddasi. <https://lex.uz/docs/-6445145>

konstitutsion darajada himoya qilinadi va bu zamon bilan hamnafaslik belgisidir. Elektron tijoratda tadbirkorlik subyektlarining huquq va manfaatlarini fuqarolik-huquqiy himoya qilish usullari elektron tijoratning jadal rivojlanishi bilan ortib borayotgan huquqiy muammolarni hal qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida ushbu himoya usullari haqida to'xtalib o'tamiz:

1. Shartnomaviy-huquqiy himoya

Elektron tijoratda tadbirkorlik faoliyati ko'pincha elektron shartnomalar orqali amalga oshiriladi. Shuning uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

Elektron shartnomalarni tasdiqlash va yuridik kuchini ta'minlash: Raqamli imzo va elektron shartnomalar qonuniy jihatdan himoya qilinishi kerak.

Standart shartnoma shartlarini ishlab chiqish: Bunda, tomonlar o'rtasida kelishmovchiliklarni minimallashtirish maqsadida elektron tijoratga moslashtirilgan shartnoma modellarini qo'llash muhimdir.

Elektron shartnoma buzilishidan himoya: Shartnoma shartlari bajarilmaganda tomonlarning javobgarligini belgilovchi qonunchilik mexanizmlarini mustahkamlab qo'yish;

2. Tezkor huquqiy nizolarni hal qilish usullari

Elektron tijoratda nizolarni tezkor hal qilish uchun quyidagi usullar qo'llaniladi: Onlayn nizolarni hal qilish tizimi: Nizolarni sudga bormasdan hal qilish uchun maxsus onlayn platformalar ishlab chiqish.

Mediatsiya va arbitraj: Mediatorlar yoki arbitraj orqali nizolarni tezkor hal qilish mexanizmlarini kuchaytirish.

Raqamli sud tizimi: Elektron tijorat bo'yicha nizolarni ko'rib chiqish uchun raqamli sud tizimlarini joriy etish va jarayonlarni soddalashtirish;

3. Fuqarolik-huquqiy javobgarlikni belgilash

Shartnoma buzilganida kompensatsiya olish: Tadbirkorlik subyekti shartnoma shartlariga rioya qilmagan tomonlardan moddiy zararlarni qoplashni talab qilish huquqiga ega.

Nohalol raqobatga qarshi choralar: Elektron tijoratda nohaq raqobatni oldini olish uchun qonunchilik mexanizmlarini joriy qilish.

Intellectual mulkni himoya qilish: Tadbirkorlarning intellektual mulk huquqlarini himoya qilish va qonuniy buzilishlarni bartaraf etish;

4. Elektron tijorat kodeksi: Elektron tijorat bo'yicha yagona huquqiy hujjatni ishlab chiqish va uning Ichida barcha subyektlar huquqlarini aniq qilib belgilash.

Xulosa sifatida qonunchilikka nazariy va amaliy takliflar mavjud.

Nazariy taklif: Elektron tijorat to'g'risidagi koseksni ishlab chiqish va subyektlarning huquq va majburiyatlarini aniq qilib belgilash, ushbu kodeksda elektron yo'l bilan tuziladigan shartnomalar va smart kontraktlarning huquqiy maqomi va ularni tartibga solishning aniq mexanizmlarini ishlab chiqish, shartnoma shartlarini bajarmagan hollarda fuqarolik huquqiy choralarni kuchaytirish.

Raqobat qonunchiligiga tuzatishlar kiritish: Raqamli platforma va raqamli platforma subyektlari tushunchalarini aniq yoritish. Mayda tadbirkorlik subyektlarining huquqlari buzilmasligi uchun Ustun mavqega ega tadbirkorlik subyektlarini oldindan monitoring qilish. 2020-yil Germaniya raqobat to'g'risidagi qonuniga 10-ga yaqin o'zgartirish kiritildi unda nafaqat ustun mavqega ega subyektlar, balki kelajakda ustun mavqe deya e'tirof etilishi

mumkin bo'lgan subyektlar harakatlari nazoratga olinib, boshqa tadbirkorlik subyektlari huquqlari himoya qilina boshlandi. Aynan mana shu amaliyotni bizda ham qo'llab ko'rish.²

Elektron tijorat qonunchiligiga tuzatishlar kiritish: Xitoyda 2019-yilda yangi "Elektron tijorat to'g'risida"gi qonun qabul qilindi va u raqamli platformalar faoliyatini ancha tartibladi. Aynan uning 22-moddasida elektron tijorat ishtirokchilari o'z ustun mavqeelaridan raqobatni cheklashlariga yo'l qo'yilmasligi ko'zda tutilgan. Elektron tijorat platformalari noqonuniy mahsulot yoki xizmatlarni aniqlaganda bu haqda vakolatli organga xabar berishlari kerakligi ushbu qonunning 29-moddasida o'z aksini topgan. Shuningdek, qonunda platformalarda joylashtirilgan ma'lumotlar, mahsulotlar, xizmatlar va tranzaksiyalar uch yil muddatga saqlanishi lozim, bu esa, kelajakda kelib chiqishi mumkin bo'lgan nizolarni oldini oladi. Aynan mana shu holatda mamlakatimizning "Elektron tijorat to'g'risida"gi qonunida faqatgina 5-moddada davlat elektron tijorat uchun zarur raqobat muhitini ta'minlashi ko'zda tutilga, biroq Xitoy qonunchiligi singari ustun mavqeni suiiste'mol qilmaslik, noqonuniy bo'lgan tovarlar savdosini oldini olish maqsadida tegishli idoralarga ma'lum qilish kabi moddalar mavjud emas. To'g'ri, muomaladan chiqarilgan tovarlar savdosi ta'qiqlangan biroq, noqonuniy tovarlar sirasiga nafaqat muomaladan chiqarilgan tovarlar, balki kontrafakt, intellektual mulk huquqlarini buzilishiga olib kelgan tovarlar ham kirishi mumkin. Shu sababdan ham tadbirkorlarning raqobat, ham intellektual mulk huquqlarini himoya qilish uchun yangi o'zgartirishlar kiritilgan mukammal qonunchilik lozim.

Amaliy taklif: raqamli platformalardan har bir shaxsni hech qanday qoidabuzarliksiz aniq o'zlari foydalana olayotganini ko'rsatib turuvchi tizim yaratish, har bir savdo platformasida eslatma yaratish, ya'ni tadbirkor va iste'molchilarga o'z shartnomaviy majburiyatlarini eslatib turuvchi oyna yaratish. Masalan shartnoma tuzildi onlayn shaklda eslatma telefonga shartnoma tuzilganligi haqida xabar beradi, to'lov amalga oshirilishi kerak va buning ma'lum muddati bor eslatma shu muddat ichida mijozga to'lovni eslatib turadi, mijoz atay to'lov qilmagan yoki bundan bosh tortganda uning sahifasini to'zarar va penyalar undirilmaguncha harakatsiz qilib qo'yadi.

Agar boshqa tadbirkor boshqasining logotipi, yoki kontarafakt mahsulot bilan savdo qilmoqchi bo'lsa, shunday tizim yaratish kerakki, patentlar va boshqa har qanday egasiga bog'liq bo'lgan huquqlarni tezda ko'zdan kechirib, intellektual mulk huquqini buzmoqchi bo'lgan tadbirkorning yoki mijozning sahifasini harakatsizlantirib, avtomat huquqi buzilgan tadbirkorga va tegishli mas'ul organlarga xabar berish funksiyasi mavjud bo'lsin.

Umuman olganda qonunchilikda ba'zi kamchiliklar mavjud, biroq amaliyot ham ularni qo'llashda sustkashliklar bor. Tadbirkorlarni huquqlarini himoya qilish ularni elektron platformalarda fuqarolik shartnomaviy, raqobat, intellektual mulk huquqlarini himoya qilishning mukammal mexanizmlarini ishlab chiqish darkor.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
2. O'zbekiston Respublikasi Elektron tijorat to'g'risidagi qonuni;

² <https://www.whitecase.com/insight-alert/new-competition-law-germany-10th-amendment-german-act-against-restraints-competition>

3. O'zbekiston Respublikasi Raqobat to'g'risidagi qonuni;
4. Vazirlar Mahkamasining 256-son qarorining 2-ilovasi "Raqaml platforma operatorining ustun mavqeyini va ustun muzokara kuchini e'tirof etish hamda raqobatning cheklanishiga va (yoki) iste'molchilarning, boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini kamsitishga olib keladigan harakatlarni aniqlash tartibi to'g'risida"gi.
5. https://www.researchgate.net/publication/30530142_Labour_Law_Text_and_Materials ;
6. Regulating Contracts - Hugh Collins - Google Books
https://books.google.com/books/about/Regulating_Contracts.html?id=YIYv2nWTHEwC
7. file:///C:/Users/user/Downloads/FUQAROLARNING_merged.pdf;
8. <https://www.whitecase.com/insight-alert/new-competition-law-germany-10th-amendment-german-act-against-restraints-competition>;
9. https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=China%20Passes%20E-Commerce%20Law_Shanghai%20ATO_China%20-%20Peoples%20Republic%20of_10-19-2018.pdf China e-commerce law 2019.

INNOVATIVE
ACADEMY